

УДК 94(477)

Венгер А.Г.

СЕКЦІЯ ЗАГАЛЬНОЇ ІСТОРІЇ ДНІПРОПЕТРОВСЬКОЇ НАУКОВО-ДОСЛІДНОЇ КАФЕДРИ УКРАЇНОЗНАВСТВА: ОРГАНІЗАЦІЯ ТА ДІЯЛЬНІСТЬ

У статті розглянуто організацію та діяльність секції загальної історії, що діяла у 1920-х рр. у м. Дніпропетровськ при науково-дослідній кафедрі українознавства. Визначено роль М. Бречкевича в організації секції та формуванні наукових напрямків. Ця секція займалася вивченням історії західних слов'ян, слов'янських правд, питаннями слов'янської колонізації Південної України, міжнародних зв'язків України й теоретичними проблемами середньовічної та всесвітньої історії. Для забезпечення результатів діяльності секції закуповувалася спеціальна література, виписувалися вітчизняні та зарубіжні історичні журнали. Неодноразово порушувалося питання про закордонне відрядження М. Бречкевича, яке так і не було позитивно вирішене. За підсумками роботи М. Бречкевич надрукував серію статей у дніпропетровських та київських наукових виданнях. Крім наукових досліджень співробітники секції повинні були виступати з лекціями перед робітниками та вчителями міста.

Ключові слова: загальна історія, Дніпропетровськ, науково-дослідна кафедра, М. Бречкевич.

У 2018 р. виповнилося 100 років відтоді, як у середовищі катеринославських істориків виокремився цех, що спеціалізувався на дослідженні та викладанні у вищих навчальних закладах загальної (всесвітньої) історії. Ця дата пов'язана з відкриттям у межах новоствореного Катеринославського університету спеціальної кафедри всесвітньої та російської історії. Нестабільність структур вищої освіти у кінці 1910-х – початку 1920-х рр. зумовлювала постійну плінність кадрів та інституціональну мінливість. Знаковим етапом інституціонального оформлення колективу фахівців з всесвітньої історії стало створення секції загальної історії при катеринославській науково-дослідній кафедрі (далі – НДК) українознавства.

Кафедра українознавства неодноразово опинялася в полі зору дослідників, інтерес до неї почали виявляти в радянські часи. Однією з перших праць, де було розглянуто діяльність кафедри, є монографія Н.В. Комаренко «Установи історичної науки в Українській РСР (1917-1937 рр.)», у якій дослідниця наголошує, що метою відкриття таких кафедр була підготовка національних наукових кадрів [1]. Вона перелічує основні напрямки досліджень та їх виконавців, щоправда, не згадує членів кафедри репресованих у справі Спілки визволення України. Серед причин ліквідації кафедри Н. Комаренко називає неорганізованість, паралелізм у роботі та ін. Дніпровська дослідниця С. Волкова приділяє увагу проблемам становлення кафедри та тематичним жанрам у 1921-1924 рр., в основному за матеріалами планів та звітів кафедри [2], одна з її розвідок присвячена долі співробітників кафедри після її

ліквідації [3]. У монографії С. Водотики «Історична наука УСРР 1920-х років: соціополітичні, організаційні та концептуальні основи функціонування» [4] розглянуто причини утворення НДК та труднощі їх функціонування, водночас автор нічого не говорить про причини їх ліквідації, а Катеринославській/дніпропетровській кафедрі приділено незначну увагу. Біографії перших катеринославських/дніпропетровських «всесвітників» розглядав А. Венгер [5; 6].

Отже, діяльність НДК українознавства фрагментарно досліджено в історіографії, робота ж секції загальної історії жодного разу не була предметом спеціального вивчення. Наша розвідка має заповнити цю історіографічну лаку.

Джерелами дослідження стали матеріали фонду 166 Центрального державного архіву вищих органів влади та управління України (далі – ЦДАВОУ), які складаються з особових справ М. Бречкевича [7] та В. Євстафієва [8], у них міститься біографічна інформація і список їх наукових праць. Справа «План роботи та звіти про науково-дослідну діяльність кафедри українознавства при Катеринославському ІНО 1922, 1924, 1925 календарних років та листування цим інститутом про надання командировки проф. М. Злотнікову у Петроград для роботи в центральних архівах» [9] містить заяву професора М. Бречкевича до професора Д. Яворницького із проханням та обґрунтуванням необхідності відкрити у межах кафедри секцію всесвітньої історії. Також наявні звіти кафедри та кошторис її витрат за 1925 р.

В архіві Дніпропетровського національного історичного музею ім. Д. Яворницького зберігається звіт 1928 р. проф. Д. Яворницького про роботу кафедри [10]. У ньому названо співробітників кафедри, перераховано розроблені ними наукові теми, вказано друковану продукцію, яка вийшла за час роботи кафедри, розглянуті проблеми, що виникли під час роботи.

У цілому джерельну базу роботи вважаємо такою, що дозволить виконати поставлені завдання.

На думку С. Водотики у 1921-1928 рр. другим після Всеукраїнської академії наук (далі – ВУАН) осередком історичної науки стали НДК. Вони поєднували науково-дослідну роботу з підготовкою наукових кадрів. Їх поява, статус, характер діяльності були обумовлені особливостями тогочасного стану науки й вищої школи. Після створення інституту народної освіти (далі – ІНО) навчальне навантаження викладачів значно підвищили, ліквідували аспірантуру. Тому в межах викладацької діяльності займатися наукою стало важко. Відтак було прийнято рішення створити НДК як центри координації наукових досліджень [4, с. 131-132]. Одним із завдань кафедр було студіювання марксизму і здійснення історичних досліджень на його основі.

НДК українознавства в Катеринославі була утворена у 1921 р. Спочатку вона діяла при Катеринославському ІНО, але, не маючи власних приміщень в інституті, розташовувалася в приміщенні краєзнавчого музею. Уже з 1925 р.

вона була в складі Краєзнавчого музею. Керівником кафедри було призначено проф. Д. Яворницького. Спочатку при кафедрі діяли дві секції: археології та етнографії (керівник – Д. Яворницький); економічної та соціальної історії України (керівник – М. Злотніков). Для співробітників кафедри це було не основне місце роботи, більшість із них викладала в Дніпропетровському ІНО. У 1924 р. Наркомат освіти УРСР затвердив «Положення про науково-дослідні кафедри», де значну увагу було приділено не тільки організації наукової роботи, а й популяризації результатів досліджень. Співробітники кафедр повинні були виступати перед робітниками, солдатами та селянами [2, с. 6].

Станом на 1928 р. на кафедрі налічувалося 13 осіб, із них п'ять професорів – Д. Яворницький, М. Бречкевич, В. Пархоменко, М. Злотніков, П. Єфремов, один науковий співробітник – В. Євстафійєв, решта – аспіранти. Діяли такі секції: загальної історії (у звіті проф. Д. Яворницького за 1928 р. фігурує назва «західноєвропейської історії»); історії робітничого і селянського рухів, української історії, історії української літератури і мови [11]. Варто додати, що назви секцій за час роботи кафедри варіювались та змінювались. Д. Яворницький так визначав основні пріоритети у роботі кафедри: «... розробка питань соціологічного характеру по робітничих та селянських рухах на Дніпропетровщині, вивчення революції 1905-1917 рр., науково-археологічне, етнографічне і історичне вивчення території Дніпрельстану, вивчення творчості сучасних українських письменників, популяризація українознавства через пресу й лекціями серед трудящих мас Дніпропетровщини, вивчення економіки краю в марксівсько-історичному освітленню з доби Запоріжжя й ін. Робота науково-дослід.[ної] кафедри ув'язана з соціалістичним будівництвом України» [9, арк. 7].

1929 р. виявився трагічним для частини членів кафедри, почалися арешти у справі СВУ. 3-поміж заарештованих були: В. Пархоменко, П. Єфремов, В. Чапленко. У 1930 р. НДК розформували, її секції відійшли до інших наукових установ, розташованих за межами Дніпропетровська [3, с. 288].

Наявність НДК українознавства дозволила на певний час інституціоналізувати головні наукові напрями в галузі історії України та української філології. Важливість інституціоналізації полягала в планованому розвитку того чи іншого напрямку.

Ініціатором та ідейним натхненником відкриття секції всесвітньої історії при НДК українознавства був проф. М. Бречкевич. Оскільки кадрові резерви не дозволили б створити окрему дослідну кафедру з вивчення світової історії, то «всесвітникам» доводилося об'єднуватися з дослідниками історії України. 20 лютого 1925 р. М. Бречкевич написав заяву до керівника НДК українознавства Д. Яворницького з проханням відкрити при кафедрі ще одну секцію – загальної історії. У своїй заяві він актуалізував необхідність розвитку цього напрямку досліджень, сформувавши теоретичне підґрунтя загальної історії у межах тогочасного вітчизняного політичного та історіографічного простору.

В масштабах України М. Бречкевич не був оригінальним у бажанні створити центр дослідження всесвітньої історії. Незважаючи на те що вивчення всесвітньої історії у 1920-х рр. в УСРР опинилося в занедбаному стані, все ж було створено окремі академічні осередки. Першість у цьому плані належала Харкову, де існувала НДК історії європейської культури. При ВУАН було засновано комісію «Заходо-Америкознавства», відкрито секцію античної культури у Ніжині.

У заяві на відкриття секції «загальної історії» М. Бречкевич робить акцент на тому, що українці протягом багатьох століть перебували під впливом інших народів. Він зауважив, що ці впливи тривали століттями й були відчутні в їхній час, особливо, коли величезна кількість українців мешкала у складі інших держав і ще не була об'єднана в УСРР. Далі вчений підкреслює: «Вивчення минулого України, котре стає нині завданням українських істориків, повинне супроводжуватися рівнобічним вивченням культурних країн та комплексів, що були у взаємовідносинах з українською культурою й українським народом. Тільки таке вивчення сумежних та близьких історичних епох інших народів зможе з'ясувати внутрішню економічну, класову й культурну історію самої України» [9, арк. 33]. Непрямо він закидає історикам, що вивчають Україну, низький методологічний рівень порівняно із західними істориками і тому стверджує, що «всесвітники» можуть бути тим містком, що проведе українців у світ західної методології: «... може сприяти тому, що рівень їхніх українських творів не буде нижчий від рівня західноєвропейської науки» [9, арк. 33-34].

У наступному пункті М. Бречкевич зазначає завдання, що постають перед всесвітньою історією в УСРР та в цілому в СРСР. Він наголошує на кризі, яка охопила всесвітню історію і пов'язана з тим, що фахівці з всесвітньої історії залишилися без доступу до західних архівів та бібліотек. Протиставляючи західну та радянську історичну науку, він підкреслює те, що найкращі праці західних істориків не прийнятні для радянських, адже вони не «озброєні» марксизмом. «Тому виникає для істориків СРСР величезне й нестримне бажання перетворити в марксистському напрямку те цінне, що мається у західноєвропейській науці. Історики на Україні, звичайно, це завдання не можуть рахувати для себе чужим чи зайвим. Їхній увазі, вивченню та переробленню мусять поступово підлягати не тільки західно-європейські історичні дослідження, а час од часу й самі узагальнення й науково-історичні методи. І до такої праці пристосовані в значній мірі загальні історики» [9, арк. 34]. Заяву М. Бречкевича було задоволено і нова секція розпочала свою роботу. За штатним розписом до неї входило два працівники, обидва викладачі ІНО: проф. М. Бречкевич та викл. В. Євстафів.

Коротко зупинимося на біографіях цих учених. М. Бречкевич народився 1870 р. на Волині, навчався у Юр'ївському університеті, зокрема, займався дослідженням історії західних слов'ян доби середньовіччя. Декілька років перебував у закордонному відрядженні, де мав можливість слухати лекції

найкращих європейських медієвістів, працювати у європейських архівах та бібліотеках. Згодом викладав у Казанському університеті. На момент приїзду до Катеринослава у 1923 р. він був визнаним дослідником у колі славістів та медієвістів, світ побачили його основні праці: «Первые Поморские монастыри. Очерк истории Балтийского Поморья в XII в.», «Введение в социальную историю княжества Славии, или Западного поморья: исследования по истории прибалтийских поморян за первые полтора века со времени принятия ими христианства (1128-1278 г.)», мав досвід адміністративної роботи [5]. Катеринославець В. Євстафійєв народився у 1882 р., навчався у Київському університеті, який закінчив у 1909 р., отримавши диплом 1-го ступеня та золоту медаль за конкурсну працю із всесвітньої історії. У 1909-1913 рр. викладав історію в Катеринославській жіночій гімназії. У 1913-1916 рр. був штатним стипендіатом кафедри всесвітньої історії Київського університету. Його університетським наставником був відомий учений М. Ардашев, який на початку ХХ ст. разом із когортою своїх учнів видав декілька знакових робіт – хрестоматій із всесвітньої історії [8]. Не знайшовши постійного місця роботи у Києві, у 1919 р. В. Євстафійєв, повернувся до Катеринослава і був обраний лектором Катеринославського народного університету ім. Караваєва, де працював до його закриття у 1920 р. До приїзду в Катеринослав проф. М. Бречкевича він викладав в ІНО усі курси із всесвітньої історії. За віком та авторитетом у науці їх тандем нагадував відносини учителя та учня [5].

Зрозуміло, що першочергову роль у секції загальної історії відігравав М. Бречкевич. Тому теми запропонованих напрямів досліджень здебільшого впливали з його інтересів та уявлень про те, що повинна вивчати всесвітня історія. Важливим і корисним моментом в інституціоналізації «всесвітників» стала наявність координованої роботи, основою якої був план секції. Історики ставили перед собою такі завдання: 1. дослідження відносин України з іншими країнами та народами, переважно слов'янськими; 2. вивчення економічного та культурного розвитку слов'янських народів, їх схожості та відмінностей порівняно з Україною; 3. дослідження загальних методологічних питань історії.

Результатом роботи мало стати видання шести праць. У першій з них потрібно було розкрити внутрішній самотутній розвиток слов'янських племен без зовнішніх впливів. Основа її написання – Винодольська правда – збірник законів, складений у 1288 р. у м. Винодол (Хорватія). Ця самотутня слов'янська пам'ятка, на думку М. Бречкевича, розкривала характерні риси класових відносин одного зі слов'янських племен ХІІІ ст. Виконавцем цієї роботи було призначено М. Бречкевича.

У другій праці, навпаки, належало висвітлити історію слов'янського населення, яке потрапило під потужний зовнішній вплив. У цьому випадку мовилось про слов'ян, які займали вихід до Балтійського моря з м. Данциг. Виконавцем також мав стати М. Бречкевич. Третя праця передбачала розгляд обставин добровільного прийняття слов'янами чужоземних звичаїв та норм. У

цьому випадку мовилось про поширення німецького права у його різних варіантах (магдебурзьен, кульмське, любецьке та ін.). Виконавцями повинні були стати В. Євстафійєв та М. Бречкевич. У четвертій праці варто було простежити відносини українців з іншими державами: Швецією, Ватиканом (виконавці – М. Бречкевич та В. Євстафійєв). П'ята й шоста праці мали стосуватися підвалин історичної науки. Передбачався критичний огляд новітніх теорій історії у Західній Європі, огляд успіху історичної науки в межах СРСР з часів революції (виконавець – М. Бречкевич) [9, арк. 42-49].

Для налагодження роботи секції необхідні були фінанси. До нашого часу зберігся кошторис витрат по НДК українознавства за 1925 р. [9, арк. 64]. Всього на кафедрі того року було виділено 6 135 крб., із них на секцію загальної історії:

- 170 крб. – на придбання двох шаф для книг, документів і рукописів;
- 175 крб. – на передплату чотирьох журналів у межах СРСР і п'яти закордонних;
- 480 крб. – придбання книг з історії первісної культури й історії стародавніх народів, із загальної історії з V до XX ст.;
- 130 крб. – на канцелярські й поштові витрати, передрук машинкою рукописів проф. М. Бречкевича.

У звіті про роботу кафедри за 1925-1926 рр. зазначено, що М. Бречкевич керує аспірантом, але його ім'я поки що залишається невідомим.

У звіті перераховано досягнення керівника секції загальної історії М. Бречкевича: «...працював над темами з всесвітньої історії, головним чином з т. зв. середньовіччя, з соціальної історії слов'янських народів, особливо польського і тих слов'ян, що утворили колонії на Дніпропетровщині та на Україні взагалі; з історії первісної культури».

До друку він підготував праці:

- «Революционное движение в области исторической науки»;
- «Переодизация во всеобщей истории». В цій статті, яка була предметом доповіді та обговорення на засіданні Наукового УАН товариства у м. Дніпропетровськ, вказує проф. М. Бречкевич на марні зусилля західно-європейських істориків (Фогля, Шпангенберга та ін.) ділити історію на періоди не на базі економічного розвитку.

Працював проф. Бречкевич над роботою про боротьбу поляків та німців за землі, що лежать в низу Вісли, за т. зв. Данцигський коридор; працював над вивченням чеського революційного руху; писав українською мовою стислий курс Західної Європи від I до XV в; опрацював теж українською мовою стислий курс первісної культури; кафедра порушила була справу – щоб проф. Бречкевичові було дано наукове відрядження за кордон для роботи в тамошніх книгозбірнях.

Зробив доповіді на засіданні Наукового Товариства, присвяченого 200-тю Всесоюзної Академії Наук на тему: «Обозрение достижений Академии Наук в

області історії», на ювілейному засіданні на честь акад. Д.І. Яворницького сказав промову на тему: «Характерні риси діяльності акад. Д.І. Яворницького». Надрукував у місцевій газеті «Звезда» кілька статтів про Дніпрельстан; в стінній газеті Будинку Освіти дав дві замітки «Ленин и наука», «Женщина и наука». Керував роботою аспірантів» [9, арк. 47].

Більшість завдань, поставлених перед секцією, було виконано. М. Бречкевич опублікував низку оглядових та розлогих статей. У 1927 р. у «Записках Дніпропетровського інституту народної освіти» була надрукована його стаття «Доба Західно-європейського феодалізму в новітніх працях радянських істориків» [12]. Це його перша наукова робота, написана українською мовою. Стаття починається з дорікання західним історикам щодо того, що вони не досліджують широкі верстви населення, походження класів, класову боротьбу. Якщо ж такі твори і з'являються у західній історіографії, то укладачі тематичних покажчиків у будь-який спосіб розподіляють їх по інших рубриках, щоб не утворювати окремих підзаголовків «Історія класів». Далі М. Бречкевич зазначає, що радянському історикам дуже важко, майже неможливо, знайти таку тему в студіюванні загальної історії, яку можна було б опрацювати без зарубіжних джерел. Автор натякає на необхідність закордонних відряджень, мотивуючи це тим, що до зарубіжних досліджень (у галузі історії) не можна поставитися з такою довірою, як до закордонних технічних чи медичних розробок.

Для подолання кризи в історичній науці вчений пропонував активізувати співпрацю між істориками і проводити наукові з'їзди. Він висував пропозицію писати альтернативну загальну історію на протигагу західним колегам, оскільки їхня історія не має нічого спільного з марксизмом. Автор вважав за необхідне довести західним історикам, що вони неправдиво інтерпретують джерела, що єдиним правильним компасом у праці історика є марксизм.

У межах роботи секції М. Бречкевич написав своє останнє дослідження, присвячене Помор'ю: «Східно-Поморське князівство та його занепад» [13]. Робота поділена на п'ять частин: 1) джерела; 2) виробництво; 3) землеволодіння; 4) міста і торгівля; 5) політичні події. Як видно зі змісту дослідження, на ньому позначився вплив історичного матеріалізму. У дослідженні М. Бречкевич писав про панівний клас і клас робітників, зазначав обмеженість джерел для висвітлення історії мас виробників, підкреслював основне завдання історика – вивчати техніку виробництва й економічне становище, щоб повніше розкрити суспільний лад.

Травнево-червневий номер журналу «Україна» за 1930 р. починався зі статті М. Бречкевича «Спірні питання раннього середньовіччя» [14]. У ній автор визначив коло дискусійних питань раннього середньовіччя: чи було у давніх германців громадське землеволодіння разом із переділом поля між усіма вільними селянами; коли у них зародилася приватна власність на землю; у чому саме полягала германська «вільність», про яку писали античні письменники та

низка інших. М. Бречкевич підкреслював, що класова та національна належність вплинули на висновки попередніх дослідників цих питань, унаслідок чого вони стали осторонь проблем життя нижчих верств населення та простих трудящих.

Неопублікованим залишилося розлоге дослідження М. Бречкевича, присвячене проблемам викладання історії – «Історична наука та її викладання в німецьких країнах (Пруссія, Баварія, Саксонія, Австрія)». Черговий номер журналу «Україна», куди було подано статтю, так і не побачив світ. На щастя, її рукопис (рукописний оригінал і гранки) зберігся в Інституті рукопису Національної бібліотеки України ім. В.І. Вернадського [15].

Під час роботи секції виникали певні труднощі, головна – це брак зарубіжної літератури та джерел. Керівництво кафедри не раз порушувало питання про виділення коштів на закордонне відрядження проф. М. Бречкевича, але воно так і не було вирішене. У своєму звіті Д. Яворницький окрегим пунктом зазначає те, що М. Бречкевич, так само, як і деякі інші співробітники, за власний кошт їздить у відрядження для роботи у бібліотеках та архівах [10, арк. 9].

Нереалізованими залишилися декілька пунктів наміченого М. Бречкевичем плану. Жодне дослідження, де був співвиконавцем В. Євстафієв, не було виконане. Це зумовлене тим, що він, як і частина інших членів кафедри, перебував у штаті, але заробітну плату не отримував. Як зауважував з цього приводу Д. Яворницький, співробітники «працюють без утримання, що, безумовно, негативно відбивається на їхній праці, бо ж вони мусять працювати на посадах для існування самих та їхніх сімей» [10, б. а.]. Незважаючи на невиконання плану по секції загальної історії, він видає у Дніпропетровську декілька вагомих публікацій: «Шляховий податок і сільські шляхи в Етампському бальяжі в кінці старого ладу. За наказами 1789 року» [16], «Сільське управління у Франції за наказом Етампського бальяжу 1789 р.» [17]. Хоч вони і були виконані поза наміченим планом, їх теж включили до кафедрального звіту.

Відповідно до завдань, які стояли в цілому перед кафедрою, проф. М. Бречкевич, крім науки займався і просвітництвом широких мас населення – був лектором у клубах робітників-металістів (Кайдаки, Чечелівка, Амур-Нижньодніпровськ), союзів: народного харчування, транспортників, будівельників, працівників нарзв'язку та ін.; очолював лекторське бюро, був головою просвітницької комісії [6].

Відкритим залишається питання щодо дати ліквідації секції загальної історії. У звіті про роботу кафедри за 1928 р. серед перелічених секцій вона вже відсутня. Д. Яворницький згадує проф. М. Бречкевича – дійсного члена та В. Євстафієва – наукового співробітника, але без прив'язки до будь-якої секції. Коли у 1930 р. кафедру розформували, підрозділу загальної історії вже не існувало. Фактично секція загальної історії проіснувала декілька років. Після ліквідації кафедри українознавства М. Бречкевич та В. Євстафієв продовжували

викладацьку практику в ІНО. У 1931 р. під час кампанії з викриття реакційних викладачів вони були звільнені. Після цього М. Бречкевич залишив Дніпропетровськ, а доля В. Євстафієва невідома.

Отже, у межах НДК українознавства з 1925 р. існувала секція загальної історії, юридично вона складалася з декількох осіб: керівника М. Бречкевича, наукового співробітника В. Євстафієва, та аспіранта, ім'я якого, на жаль, не вдалося з'ясувати. Керівник секції поставив амбітні плани, значну частину яких було реалізовано. Однак говорити про повноцінну роботу секції не доводиться, адже основна робота лягла на плечі М. Бречкевича – єдиного члена секції, чия робота оплачувалася. В. Євстафієв, працюючи на громадських засадах, не приділяв увагу виконанню наукового плану. Його публікації стосувалися безпосередньо кола наукових інтересів. Незважаючи на короткий період існування секції, вона відіграла важливу роль, як координаційний центр для вчених, які у 20-х рр. ХХ ст. вивчали загальну історію.

Список використаних джерел та літератури

1. Комаренко Н.В. Установи історичної науки в Українській РСР (1917-1937 рр.). – К.: Наук. думка, 1973. – 172 с.
2. Падун С. Наукова діяльність вчених кафедри українознавства Катеринославського інституту народної освіти (1921-1924 роки) // Бористен. – 2003. – № 1. – С. 6-8.
3. Волкова С. Доля діячів науково-дослідної кафедри українознавства Катеринославського ІНО в еміграції // Проблеми політичної історії України: зб. наук. пр. – Д., 2006. – С. 288-294.
4. Водотика С.Г. Історична наука УСРР 1920-х років: соціополітичні, організаційні та концептуальні основи функціонування. – Херсон: ХЮІ ХНУВС, 2006. – 336 с.
5. Венгер А.Г. Штрихи до портрета дніпропетровських «всесвітників»: Катеринославський / Дніпропетровський період життя М.В. Бречкевича // Питання німецької історії: зб. наук. пр. / гол. ред. Н.В. Венгер. – Д.: РВВ ДНУ, 2017. – С. 86-98.
6. Венгер А.Г. Штрихи до портрета дніпропетровських «всесвітників»: самопрезентація В.М. Євстафієва та Б.А. Сербенто // Питання німецької історії: зб. наук. пр. / гол. ред. Н.В. Венгер. – Д.: РВВ ДНУ, 2017. – С. 98-105.
7. Бречкевич М.В. Особова справа // Центр. держ. арх. вищ. органів влади України (ЦДАВОУ). – Ф. 166. – Оп. 12. – Спр. 826.
8. Євстафієв В.М. Особова справа // ЦДАВОУ. – Ф. 166. – Оп. 12. – Спр. 2443.
9. План роботи та звіти про науково-дослідну діяльність кафедри українознавства при Катеринославському ІНО 1922, 1924, 1925 календарних років та листування цим інститутом про надання командировки проф. М. Злотнікову в м. Петроград для роботи в центральних архівах // ЦДАВОУ. – Ф. 166. – Оп. 2. – Спр. 1/69.
10. Матеріали о работе музея (планы, отчёты, акты проверки) 1926-1932 гг. // Архів Дніпропетровського національного історичного музею ім. Д. Яворницького. Оп. 1 (1918-1967). Арх. №15.
11. Юркова О. Катеринославська (Дніпропетровська) науково-дослідна кафедра українознавства [Текст] // Енциклопедія історії України: Т. 4: Ка-Ком / редкол.: В.А. Смолій (голова) [та ін.] НАН України. Ін-т історії України. – К.: Наукова думка, 2007. – 528 с.: іл. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.history.org.ua/?termin=Katerynoslavska_kafedra_ukrainoznavstva
12. Бречкевич М.В. Доба Західно-європейського феодалізму в новітніх працях радянських істориків // Зап. ДІНО. – 1927. – С. 3-12.

13. Бречкевич М.В. Східно-Поморське князівство та його занепад // Наук. зап. іст.-філол. секції / ред. проф. М.В. Бречкевича. – Д., 1929. – С. 3-107.
14. Бречкевич М.В. Спірні питання раннього середньовіччя // Україна. – 1930. – Кн. 41. – С. 3-12.
15. Бречкевич М.В. Історична наука та її викладання в німецьких країнах (Пруссія, Баварія, Саксонія, Австрія) // Ін-т рукоп. Нац. Б-ки України. ім. В.І. Вернадського Ф.-Х, 16899 – 16900.
16. Євстафій М.В. Шляховий податок і сільські шляхи в Етампському бальяжі в кінці старого ладу. За наказами 1789 року // Зап. Дніпропетр. ін-ту нар. освіти / ред. М.Ф. Злотніков, А.В. Рейнгард. – Д., 1927. – Т. 1. – С. 319-342.
17. Євстафій В.М. Сільське управління у Франції за наказом Етампського бальяжу 1789 р. // Зап. Дніпроп. ін-ту нар. освіти / ред. В.М. Євстафій [та ін.]. – Дніпропетровське, 1928. – Т. 2. – С. 321-364.

Венгер А.Г. Секция общей истории Днепропетровской научно-исследовательской кафедры украиноведения: организация и деятельность.

В статье рассмотрены организация и деятельность секции общей истории, действовавшей в 1920-х гг. в г. Днепропетровск при научно-исследовательской кафедре украиноведения. Определена роль М. Бречкевича в организации секции и формировании научных направлений. Эта секция занималась изучением истории западных славян, славянских правд, вопросами славянской колонизации Южной Украины, международных связей Украины и теоретическими проблемами средневековой и всемирной истории. Для обеспечения результативной деятельности секции закупалась специальная литература, выписывались отечественные и зарубежные исторические журналы. Неоднократно поднимался вопрос о заграничной командировке М. Бречкевича, который так и не был положительно решен. По итогам работы М. Бречкевичем была напечатана серия статей в днепропетровских и киевских изданиях. Кроме научных исследований сотрудники секции должны были выступать с лекциями перед рабочими и учителями города.

Ключевые слова: всеобщая история, Днепропетровск, научно-исследовательская кафедра, М. Бречкевич.

Venher A. Section of General History of the Dnipropetrovsk Scientific and Research Department of Ukrainian Studies: Organization and Activity.

The article deals with the organization and activity of the section of general history, which functioned in the 1920s in Dnipropetrovsk attached to the scientific and research department of Ukrainian studies. The role of M. Brechkevych in the organization of the section and formation of scientific directions is determined. This section studied the history of Western Slavs, Slavic laws, Slavic colonization of Southern Ukraine, international relations of Ukraine, and the theoretical problems of medieval and world history. Special literature was purchased, domestic and foreign historical journals were subscribed for the productive section activity. The issue of M. Brechkevych's foreign business trip was raised more than once, but it was not resolved positively. A series of articles was published in Dnipropetrovsk and Kyiv scientific journals by M. Brechkevych on the basis of the work. In addition to the scientific research, the section staff had to deliver lectures to the workers and teachers of the city.

Keywords: general history, Dnipropetrovsk, Scientific and Research Department, M. Brechkevych.